

Studeren in Duitsland: belemmeringen en kansen voor grensoverschrijdend vervolgonderwijs (HBO / WO)

-Regio Achterhoek als casestudy-

Projectmedewerker: Malte Frerick

Projectbegeleider: Marieke Maes

Opdrachtgever: EUREGIO-raad

Gronau/ Enschede, april 2014

1	Achtergrond en aanleiding	1
2	Het onderzoek	2
2.1	Doelstellingen	2
2.2	Doelgroepen	2
2.3	Onderzoeksmethode	2
2.4	Onderzoeksvragen	4
3	Resultaten	5
3.1	Onbalans studentenmobiliteit Nederland - Duitsland	5
3.2	Belemmeringen en kansen	6
3.2.1	Belemmeringen voor Achterhoekse studenten	6
3.2.2	Kansen voor bedrijven en studenten uit de Achterhoek	7
3.3	Initiatieven tot dusver en perspectieven	8
3.3.1	Initiatieven op schoolniveau	8
3.3.2	Voorlichtingsinitiatief 'Duitslanddesk'	8
3.3.3	Samenwerking Nederlandse en Duitse universiteiten / hogescholen	9
3.3.4	Marketingactiviteiten Duitse universiteiten / hogescholen	10
4	Aanbevelingen	12
5	Aanzet voor verder onderzoek	13
6	Bronnen	13

1 Achtergrond en aanleiding

De Regio Achterhoek, gelegen aan de Duits-Nederlandse grens, heeft geen universiteit of hogeschool. Jongeren verhuizen voor hun studie vaak naar andere regio's in Nederland. Dit heeft een 'brain drain' tot gevolg aangezien veel afgestudeerden achteraf niet terug komen. Een breed studieaanbod in de nabije omgeving zou meer jongeren ertoe kunnen bewegen om tijdens hun studie in de Achterhoek of de nabije omgeving te blijven wonen. Naast Nederlandse universiteiten en hogescholen in de buurt (bv. in Enschede of Arnhem) bieden ook universiteiten en hogescholen aan de Duitse kant van de grens (bv. in Kleef of Bocholt) de mogelijkheid om een diploma te behalen. Nederlandse jongeren maken echter nauwelijks van deze mogelijkheden gebruik.

Om jongeren in de grensstreek te houden zouden de onderwijsinstellingen aan de Duitse kant van de grens een belangrijkere rol kunnen spelen. De regio Achterhoek en haar bedrijven laten kansen liggen als zij Achterhoekse jongeren niet zouden aanmoedigen om van grensoverschrijdend vervolgonderwijs gebruik te maken. Niet alleen voor de lokale economie, maar ook voor de studenten biedt een vervolgonderwijs over de grens voordelen (verwerving van interculturele competenties etc.).

De EUREGIO-raad (met name vertegenwoordigers van de Provincie Gelderland/ Regio Achterhoek) heeft om deze redenen het EUREGIO-secretariaat de opdracht gegeven een onderzoek uit te voeren naar een mogelijke aanpak voor de stimulering van de grensoverschrijdende mobiliteit van studenten uit de Achterhoek. De hierboven beschreven problematiek en de daarachter liggende kansen gelden echter ook voor andere grensregio's langs de Duits-Nederlandse grens.

Samenvatting:

- Het wegtrekken van jongeren vanwege ontbrekende hogescholen en universiteiten in de Achterhoek bedreigt de regionale economie ('brain drain').
- Stimuleren van grensoverschrijdend vervolgonderwijs als mogelijke aanpak om studenten in de regio te houden als kans.
- Onderzoek door de EUREGIO naar belemmeringen en kansen van deze aanpak evenals concreet te nemen maatregelen.

2 Het onderzoek

2.1 Doelstellingen

De aan dit onderzoek gekoppelde doelstellingen luiden als volgt:

- Inventariseren van de huidige stand van zaken op het gebied van grensoverschrijdend vervolgonderwijs NL-D (incl. in kaart brengen van belemmeringen & kansen).
- In kaart brengen van bestaande initiatieven ter bevordering van grensoverschrijdende onderwijsoriëntatie en mogelijke aanknopingspunten.*
- In kaart brengen van ontwikkelingen die de stand van zaken kunnen beïnvloeden.
- Aanbevelingen en actiepunten formuleren voor diverse doelgroepen.

*In dit onderzoek ligt de focus op activiteiten ter bevordering van de grensoverschrijdende onderwijsoriëntatie. Aangezien het belang van activiteiten ter bevordering van de Duitse taal algemeen als randvoorwaarde bekend is, wordt hieraan in deze studie voorbijgegaan.

2.2 Doelgroepen

Doelgroepen van dit onderzoek zijn:

- Intermediaire instellingen in de regio Achterhoek: de Regio Achterhoek, het Platform Onderwijs en Arbeidmarkt (POA) en de Stichting Achterhoek VO (samenwerkingsverband van Achterhoekse scholen in het voortgezet onderwijs)
- Secundaire onderwijsinstellingen in de Achterhoek op HAVO-, VWO- en MBO-niveau (MBO-instellingen; ROC's, AOC's) gelden in tegenstelling tot Duitse 'Berufskollegs' niet als tertiaire onderwijsinstellingen)
- Tertiaire onderwijsinstellingen (hogescholen/ universiteiten) in Duitsland, vooral in de buurt van de Achterhoek.

2.3 Onderzoeksmethode

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen werden de volgende methodes gebruikt:

- Desktopresearch
- Ondervragen van vertegenwoordigers van de doelgroepen door *semi-gestructureerde interviews* (telefonisch en face-to-face)

De volgende instellingen werden vanwege hun bemiddelende functie (Regio Achterhoek, POA, Stichting Achterhoek VO), hun representatieve functie (HAVO/VWO: Schaersvoorde, Rietveld Lyceum; MBO: Graafschap, AOC Oost) of hun relatieve bereikbaarheid vanuit de Achterhoek (< 50km: Steinfurt, Bocholt/ Ahaus, Kleef) benaderd:

Categorie	Instelling	Interviewpartner
Intermediaren	Regio Achterhoek	Paul van Dun (medewerker)
	Platform Onderwijs & Arbeidsmarkt (POA)	drs. Liesbet Laman Trip (directeur)
	Stichting Achterhoek VO	Monique Smits (bestuurder)
Scholen	Christelijk College Schaersvoorde, Aalten	Wim Meijnen (projectleider onderwijsvernieuwing)
	Rietveld Lyceum, Doetinchem	Nicole van den Heuvel (decaan vwo)
	ROC Graafschap College, Doetinchem	drs. Martin Spaans (beleidsadviseur)
	AOC Oost, Doetinchem	Ben Kupers (locatiedirecteur)
Hogescholen	Fachhochschule Münster (met Steinfurt)	Prof. Richard Korff (Vizepräsident)
	Westfälische Hochschule (met Bocholt, Ahaus)	Prof. Katrin Hansen (Vizepräsidentin)
	Hochschule Rhein-Waal (Kleve)	Dr. Maike Reichardt (Referentin Präsidentin)

Alle interviews vonden plaats tussen februari en april 2014.

De uiteenlopende functies van de respondenten binnen de “doelgroep scholen”, tonen aan dat de bevoegdheid voor de bevordering van de onderwijsmobiliteit sterk verschilt van school tot school.

Ligging van de hogescholen (en hun afdelingen) in verhouding tot Doetinchem:

2.4 Onderzoeksvragen

De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

- Wat is het aantal/percentage Nederlandse studenten aan Duitse instellingen (in de grensregio)?
- Wat zijn de redenen voor de onbalans van grensoverschrijdende onderwijsmobiliteit in het vervolgonderwijs NL-D? Wat zijn de belemmeringen voor Nederlandse jongeren?
- Welke kansen biedt het grensoverschrijdende vervolgonderwijs voor
  - a.) bedrijven in de regio Achterhoek,
  - b.) Achterhoekse jongeren,
  - c.) het hoger onderwijs in de Duitse grensregio?
- Welke initiatieven ter bevordering van het grensoverschrijdende vervolgonderwijs bestaan al vanuit
  - a.) Achterhoekse scholen,
  - b.) intermediaire instellingen in de regio Achterhoek,
  - c.) het hoger onderwijs in de Duitse grensregio?
- Zijn nieuwe initiatieven ter bevordering van het grensoverschrijdende vervolgonderwijs te verwachten vanuit
  - a.) Achterhoekse scholen,
  - b.) intermediaire instellingen in de regio Achterhoek,
  - c.) het hoger onderwijs in de Duitse grensregio?

3 Resultaten

3.1 Onbalans studentenmobiliteit Nederland - Duitsland

In 2011 studeerden ongeveer 25.000 Duitsers (Statistisches Bundesamt 2013: 10) in Nederland terwijl ongeveer 1.500 Nederlanders voor een vervolgopleiding in Duitsland hadden gekozen (Nuffic 2013: 7). Hiervan studeerden volgens een EUREGIO-intern onderzoek in het studiejaar 2012/13 dertien Nederlanders aan de FH Münster en slechts één Nederlander aan de Westfälische Hochschule (Lübben 2013). Een actuele navraag bij de Hochschule Rhein-Waal (Kleef) leverde voor het zomersemester 2014 een aantal van elf studenten op.

Gemeten aan de bevolking van de twee landen studeren dus meer dan drie keer zoveel Duitsers in Nederland dan andersom. Hoewel deze ongelijkheid gewoon een andere voorkeur van de studenten zou laten vermoeden (na Oostenrijk studeren Duitsers het vaakst in Nederland, terwijl Duitsland voor Nederlanders pas het vierde land van keuze is; Nuffic 2013: 7)), gaan Duitsers gemiddeld ook vaker naar het buitenland om een diploma te behalen dan Nederlanders: 4,7% (D) tegenover 3,0% (NL) van de totale studentenpopulatie (Nuffic 2013: 28). Daarmee scoorde Nederland in 2009-10 onder het gemiddelde van 21-EU-landen (3,3%; Nuffic 2013: 28).

Er zijn verschillende redenen die bijgedragen hebben aan de “onbalans in mobiliteit tussen Nederland en Duitsland” (Nuffic 2012: 8). Voor Duitsers zijn Nederlandse hogescholen en universiteiten vooral attractief omdat

- ze dicht bij Duitsland liggen (i.h.b. de instellingen langs de grens zijn interessant!),
- een ruim aanbod aan (internationale) opleidingen - vaak in de voertaal Engels – aanbieden en
- een didactisch goede, praktijkgerichte onderwijscultuur kennen (de Vries 2012: 7-9).

Daarnaast spelen structurele kenmerken zoals een ontbrekende numerus clausus (NC) op bepaalde studierichtingen (bv. psychologie) een grote rol.

Ook de verschillende bekostiging van de hogescholen en universiteiten speelt mee. De bekostiging van Nederlandse hogescholen is gebonden aan het feitelijk aantal studenten. Duitse hogescholen daarentegen moeten bij capaciteitsproblemen de toelatingseisen verhogen (o.a. NC) of met de overheid in budgetonderhandelingen gaan. Terwijl veel Duitse instellingen daarom studenten moeten afwijzen, gaan Nederlandse hogescholen en universiteiten actief werven voor een studie in Nederland (de Vries 2012: 16-18).

Het hoger onderwijs in Nederland en Duitsland:

Structuur hoger onderwijs	Nederland	Duitsland
<i>Bekostiging</i>	Vraaggericht (studentenaantal)	Aanbodgericht (capaciteit)
<i>Marketing</i>	Wervingscampagnes (in het bijzonder in Duitsland)	Weinig marketing (vooral 'branding')
<i>Toelatingseisen</i>	Onbeperkte toegang	Gedeeltelijk beperkte toegang (NC)
<i>Onderwijscultuur</i>	Praktijkgericht gestuurd leerproces;	Minder gestuurd leerproces op

	vaak persoonlijke sfeer	universiteiten (wel gestuurder op hogescholen / FH's)
<i>Voertaal opleidingen</i>	Nederlands + veel Engelstalige opleidingen (en zelfs Duitstalige)	Vooral Duits (weinig Engelstalige opleidingen)

3.2 Belemmeringen en kansen

3.2.1 Belemmeringen voor Achterhoekse studenten

Voor de geringe toestroom van Nederlanders naar Duitse hogescholen en universiteiten treden de redenen minder duidelijk naar voren. Terwijl Duitsland wereldwijd een goede reputatie geniet wat betreft het hoger onderwijs en één van de landen met de hoogste toestroom aan buitenlandse studenten blijft (Nuffic 2013: 31), daalt het aantal Nederlandse 'diplomamobiele studenten' in Duitsland sinds het midden van de jaren negentig constant (de Vries 2012: 21-22). De goede reputatie is bij Nederlandse scholieren en hun ouders dus onvoldoende bekend.

Een weinig zichtbare, maar niettemin krachtige invloed op een keuze voor Duitsland heeft volgens sommige rapporten de verminderde interesse van Nederlandse jongeren in de Duitse taal en cultuur. In een onderzoek van het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA) zeggen 71% van de ondervraagde middelbare scholieren 'niets' met Duitsland te hebben (DIA 2010: 25). Daarnaast is er sprake van een 'Angelsaksisering' van de Nederlandse samenleving (de Vries 2012: 25). De onbekendheid van Duitsland en het Duitse onderwijssysteem eist volgens een Achterhoekse schoolbestuurder "pionierswerk" van de studenten. De grens lijkt steeds nog een grote psychologische barrière te zijn.

De 'Atlas van kansen voor de grensregio Achterhoek-Borke' stelt dat een belangrijk deel van de barrières die tussen de twee landen bestaan veroorzaakt wordt "door culturele verschillen, zoals taalverschillen." (Atlas voor Gemeenten 2012: 8). Ook de ondervraagde vertegenwoordigers van Achterhoekse instellingen stemmen hiermee in. Een studie in het Duits volgen vraagt een behoorlijk taalniveau: De toelatingseisen verschillen per instelling, maar meestal wordt een taalniveau van B2 of C1 (Gemeenschappelijk Europees referentiekader) vereist. Tegenwoordig zijn in de Achterhoek op verschillende niveaus maatregelen genomen om de Duitse taal te bevorderen (vgl. bv. Lamers 2013: "Een grens is eigenlijk een wens om verder te gaan. Analyse van de mogelijkheden ter bevordering van de Duitse taal in verschillende sectoren binnen de gemeente Winterswijk"). Uniek in Duitsland en in de directe nabijheid van de regio Achterhoek is het aanbod van de Hogeschool in Kleef waar meer dan 85% van alle opleidingen in het Engels worden aangeboden. Een slechte Duits-kennis kan Achterhoekse scholieren er dus niet van weerhouden om een kijkje over de grens te nemen.

Verschillende keren werd door interviewpartners bekritiseerd dat er geen grensoverschrijdend openbaar vervoer bestaat. Aangezien studenten meestal geen eigen vervoersmiddel ter beschikking hebben, zou grensoverschrijdend openbaar vervoer de studentenmobiliteit zeer effectief kunnen stimuleren. Zo heeft de in 2001 gereactiveerde spoorlijn tussen Enschede en Münster een hogere studentenmobiliteit kunnen teweegbrengen (weliswaar in de andere richting).

- Het herstel van een voormalige spoorlijn van Winterswijk naar Borken met aansluitingen naar Bocholt, Coesfeld en Essen is volgens een recent onderzoek waarschijnlijk pas binnen 15 tot 20 jaar realiseerbaar (INTERREG-project “Arnhem-Münster” met als leadpartner Regio Achterhoek).
- De haalbaarheid van een buslijn tussen de steden Doetinchem en Kleef, met een opstappunt in 's Heerenberg, wordt actueel in een ander INTERREG-project onderzocht (“Busverbinding Achterhoek-Kleve” met als leadpartner Gemeente Oude-Ijsselstreek, looptijd: 01.07.2013 – 30.09.2014).

Voor nadere informatie zie ook: www.deutschland-nederland.eu > Projecten > Prioriteit “Duurzame regionale ontwikkeling”.

3.2.2 Kansen voor bedrijven en studenten uit de Achterhoek

Met de rug naar Duitsland gekeerd, was de regio Achterhoek lange tijd vooral georiënteerd naar de grote steden in het westen van Nederland. Door nieuwe rapporten, zoals de ‘Atlas van kansen voor de grensregio Achterhoek-Borken’, worden de kansen die achter de grens liggen opnieuw beter waargenomen: “Het slechten van grensbarrières kan [...] een positieve schok teweegbrengen voor grensregio’s.” (Atlas voor Gemeenten 2012: 52).

De Kreis Borken, met wie de Achterhoek het grootste grensstuk deelt, staat in Duitsland bekend voor zijn uitstekende economie. Voor het aanhalen van contacten met bedrijven uit dit gebied, is een goede beheersing van het Duits zeker een voordeel: “In het geval van het Duits hebben de Nederlandse-Duitse Handelskamer en Fenedex vastgesteld dat jaarlijks bijna 8 miljard euro extra omzet behaald zou kunnen worden, als Nederlanders het Duits beter zouden beheersen.” (DIA 2010:15).

Nederlandse studenten met ervaring in Duitsland (hetzij met een Duitstalige dan wel met een Engelstalige opleiding) zouden ervoor kunnen zorgen dat het grensoverschrijdend potentieel beter en gemakkelijker wordt benut.

Voor de studenten betekent een vervolgopleiding in Duitsland niet alleen een uitbreiding van hun potentiële toekomstige mogelijkheden op werk. Tijdens hun studie kunnen studenten in de Achterhoek blijven wonen en hun sociale netwerk en bijbaantjes blijven behouden. In het buurland kunnen ze dan kennis verwerven van technologieën als ‘duurzame technologie’ of ‘3-D-printing’ waar Duitsers volgens het POA een duidelijke voorsprong hebben ten opzichte van Nederland. De FH Münster met haar afdeling in Steinfurt is - wat het onderzoek op het gebied van ingenieurswetenschappen betreft - zelfs de nummer één van alle hogescholen in Duitsland. Met kennis van Duitse “Spitztechnologie” zijn Nederlanders goed voorbereid op de arbeidsmarkt, zo het credo van vertegenwoordigers uit de Achterhoek. ‘Techniek’ is dan ook één speerpunt van de hogescholen en hun afdelingen in Steinfurt, Bocholt/ Ahaus en Kleef.

Samenvatting:

- Nederlandse studenten zijn in vergelijking met studenten uit andere landen minder mobiel; aan de Duitse kant van de grens zijn maar weinig Nederlanders te vinden die een studie volgen.
- Veel Nederlandse jongeren zijn niet of weinig geïnteresseerd in de Duitse samenleving en hebben weinig inzicht in de omstandigheden over de grens; daarnaast geldt de taalkennis (deels onterecht) als belangrijke struikelblok. In de regio Achterhoek werden reeds een aantal maatregelen genomen om het Duits te bevorderen.
- Ook het gering ontwikkelde grensoverschrijdend vervoer geldt als belemmering voor de stimulering van de studentenmobiliteit richting Duitsland. Het potentieel van een buslijn Doetinchem - Kleef wordt actueel onderzocht.
- Achterhoekse bedrijven hebben baat bij medewerkers met Duitse taalkennis, contacten over de grens en een Duits diploma.
- Studenten uit de Achterhoek met een vervolgopleiding in het Duitse grensgebied kunnen doorgaans in de grensregio makkelijker een baan vinden, profiteren van de verworven interculturele competenties, kunnen hun sociale netwerk in de regio blijven onderhouden en hun bijbaantje indien ze dit willen behouden. Daarbij komen diverse mogelijke financiële voordelen (zie 3.3.2.).

3.3 Initiatieven tot dusver en perspectieven

3.3.1 Initiatieven op schoolniveau

Volgens de respondenten zijn er actueel in de regio Achterhoek op schoolniveau geen initiatieven die de studentenmobiliteit in richting Duitsland willen bevorderen. Ook in het verleden waren er geen scholen die probeerden hun leerlingen aan te moedigen om van grensoverschrijdend vervolgonderwijs gebruik te maken. In de onderwijsoriëntatie komt Duitsland niet expliciet aan bod.

Voor hogescholen en universiteiten bestaat de mogelijkheid om zich op een aantal beurzen en studievoorlichtingsdagen op verschillende plekken in en rond de Achterhoek aan leerlingen te komen presenteren. Duitse hogescholen uit de grensstreek zijn hier nog niet aanwezig geweest, hoewel volgens de Hochschule Rhein-Waal uitnodigingen aan Duitse hogescholen werden gestuurd. Een in dit onderzoek geïdentificeerd probleem is het grote aantal voorlichtingsdagen en –beurzen. Duitse hogescholen zouden een overzicht van de belangrijkste evenementen moeten ontvangen om hun schaarse middelen goed in te kunnen zetten.

3.3.2 Voorlichtingsinitiatief 'Duitslanddesk'

Om de onbalans in studentenmobiliteit tussen Nederland en Duitsland te veranderen werd in 2013 een initiatief gestart, waarbij het DIA, de Duitse DAAD en het Nederlandse Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap een 'Duitslanddesk' oprichtten. Het Duitslanddesk beheert een nieuw

opgericht interessant [studiebeurzen-programma](#) - het 'DIA-Stipendium' - en verwijst op andere beurzen-programma's (bv. van de DAAD) waar Nederlanders gebruik van kunnen maken. Onder het adres [studereninuitsland.nl](#) vinden Nederlandse jongeren daarnaast alle relevante informatie over een studie in Duitsland: van algemene informatie rond de opleiding, zoals toelatingseisen, tot informatie over het leven in het buurland. Het 'Duitslanddesk' biedt dus goede aanknopingspunten om voor een studie in Duitsland te werven. Geen van de respondenten uit de Achterhoek (noch de scholen, noch de intermediaire organisaties) was op de hoogte van dit initiatief.

De volgende door het 'Duitslanddesk' gepromote voordelen van een studie in Duitsland zouden ook voor Achterhoekse jongeren een rol kunnen spelen in hun studiekeuze voor het buurland:

- **de beursprogramma's (zie boven)**
- **de mogelijkheid om de Nederlandse studiefinanciering ook in Duitsland te ontvangen (sinds 2007)**
- **de lagere kosten voor levensonderhoud (vooral huur)**
- **het ontbreken van collegegeld (tot op enige uitzonderingen)**
- **de kortere studietijd van een hogeschool-bachelor (3 jaar in plaats van 4)**

3.3.3 Samenwerking Nederlandse en Duitse universiteiten / hogescholen

De website [studereninuitsland.nl](#) biedt naast de boven vermelde informatie ook een overzicht van een aantal 'joint-programma's' van Nederlandse en Duitse universiteiten (en hogescholen). Hoewel de hogescholen in de buurt van de Achterhoek (< 50 km afstand) geen 'joint-programma's' met Nederlandse hogescholen onderhouden (tot op één uitzondering), is er in de uitgebreide omgeving (< 100km afstand) van de Achterhoek een aantal universiteiten dat Duits-Nederlandse 'joint-programma's' aanbiedt. De samenwerkingen zijn als beloftevolle tussenvariant van een vervolgstudie in het buurland te beschouwen. Door hun Nederlands-Duitse karakter zorgen ze ervoor dat de grensstreek bij de studenten als interessante woon- en werkomgeving onder de aandacht wordt gebracht.

Voor het uitgebreide grensgebied van de Achterhoek komen de volgende universiteiten en opleidingen in aanmerking (alle genoemde opleidingen, behalve de bachelor 'Public governance across borders', zijn master-opleidingen):

- Münster ('Nederland-Duitsland Studies' en 'Nederlands en Duits recht' samen met de RU Nijmegen, 'European Studies' en 'Public governance across borders' samen met U Twente)
- Osnabrück ('International Migration and Social Cohesion' samen met de Uv Amsterdam)
- Duisburg-Essen ('Transnational Ecosystem-based Watermanagement' samen met de VU Amsterdam)
- Bochum ('Germanistik' en 'Media Studies' samen met de Uv Amsterdam en 'International Humanitarian Action' samen met de RU Groningen)

Joint-programma's van hogescholen/ 'Fachhochschulen' uit de grensregio zijn schaars. Ervaringen uit het verleden laten zien waarom. In de periode 2002-2008 werd door EMOTIS (Enschede-Münster-Osnabrück Technologie-, Innovatie- en Studiecentrum) een project geïnitieerd met de naam CUNE (Companies' and Universities' Network Europe). Dit project had een grensoverschrijdende, virtuele hogeschool (FH) met Duits-Nederlandse bachelor- en masterprogramma's tot doel.

Het project liep echter tegen bepaalde obstakels aan; van vijf nagestreefde joint opleidingen kon maar één worden gerealiseerd ('International Supply Chain Management, M.A.'). De systeemverschillen van Nederlandse en Duitse hogescholen, zoals de divergente studietijd, waren het bepalende struikelblok: "Voor het project CUNE waren de verschillen tussen het Duitse en het Nederlandse stelsel voor hoger onderwijs doorslaggevend. Dat betrof met name de punten: toegang tot het hoger onderwijs, opleidingsstructuur, diploma's, bekostiging van het hoger onderwijs en kwaliteitsbewerking." (EUREGIO/CHE/CHEPS 2009: 18).

In het kader van het voorliggende onderzoek zijn deze vaststellingen belangrijk, omdat op middellange termijn geen veranderingen in de opleidingsstructuur van hogescholen/ Fachhochschulen te verwachten zijn. Universiteiten zijn daarentegen al jaren succesvol bezig met het inrichten van Duits-Nederlandse joint-programma's. Het streven naar nieuwe grensoverschrijdende coöperaties tussen hogescholen zal in dit onderzoek dus niet als te beogen actiepoint worden opgenomen.

Een actuele lijst met samenwerkingsprojecten tussen hogescholen / universiteiten in Nederland en NRW vindt u onder:

uni-muenster.de/imperia/md/content/niederlandenet/pdfs/bericht_hochschulkooperationen.pdf

3.3.4 Marketingactiviteiten Duitse universiteiten / hogescholen

De onderzochte hogescholen, te weten de FH Münster, de Westfälische Hochschule en de Hochschule Rhein-Waal, hebben tot nu toe geen marketingactiviteiten in Nederland doorgevoerd. Dit heeft enerzijds met het feit te maken dat Duitse hogescholen en universiteiten in tegenstelling tot Nederlandse instellingen geen directe voordelen van een verhoging van hun studentenaantal ervaren (zie boven). Anderzijds had de internationalisering van de hogescholen in de afgelopen jaren een eerder globale oriëntering.

Volgens de Westfälische Hochschule zal dit in de komende jaren niet veranderen. Nederlandse studenten zijn bij hen weliswaar welkom, maar wervingscampagnes in het buurland zijn niet gepland. Het beleid op het gebied van internationalisering is eerder gericht op landen als Indonesië.

Anders zit het bij de FH Münster. Hier werd al samen met de 'Landräte' van de 'Kreise' langs de grens bediscussieerd hoe de onbalans van de studentenmobiliteit tussen Duitsland en Nederland weer iets meer in het evenwicht zou kunnen gebracht worden. De FH Münster is wel geïnteresseerd in

wervingscampagnes, maar dan eerder binnen drie tot vijf jaar. Dit heeft vooral met de tegenwoordig buitengewoon grote toename van het studentenaantal en de hiermee verbonden capaciteitsproblemen te maken. De tegenwoordige capaciteitsproblemen zijn ontstaan

- omdat het aantal leerlingen met toegang tot het hoger onderwijs is gestegen, en
- vanwege vernieuwingen van het onderwijssysteem, waardoor in 2013 o.a. in Nordrhein-Westfalen een dubbele jaargang leerlingen (18 en 19-jarigen) eindexamen deed.

De hogescholen en universiteiten zijn momenteel dus goed gevuld. Daar zou echter verandering in kunnen komen. Na een hoogtepunt van 519.000 eerstejaarsstudenten in 2013 zal het aantal studenten afnemen met 100.000 in 2025 (vgl. KMK 2012: 1) waardoor ook Duitse hogescholen en universiteiten om studenten zullen moeten concurreren.

Een hogeschool die nu al maatregelen wil nemen is de Hochschule Rhein-Waal (in Kleef). Dit heeft deels te maken met het feit dat de hogeschool pas in 2009 werd opgericht. Het bestuur heeft grote interesse in activiteiten om Nederlandse studenten aan te trekken. Zoals reeds vermeld ontvangt zij regelmatig uitnodigingen van diverse instellingen en beurzen in Nederland. Om haar middelen goed in te kunnen zetten heeft zij naar eigen zeggen behoefte aan een betere oriëntatie / focus op het gebied van studievoorlichtingsdagen en -beurzen.

Samenvatting:

- In de Achterhoek zijn er tot op heden nog geen initiatieven ontplooid die de studentenmobiliteit in richting Duitsland willen bevorderen.
- Het initiatief 'Duitslanddesk' (*studerenin Duitsland.nl*) biedt goede aanknopingspunten om voor een studie in Duitsland te werven (bv. financiële voordelen). Het verdient meer bekendheid bij de actoren in de Achterhoek.
- Universiteiten in de uitgebreide omgeving van de Achterhoek bieden een aantal Duits-Nederlandse joint-programma's aan (bv. de universiteiten Nijmegen en Münster). Door het grensoverschrijdend karakter verhogen ze voor hun studenten indirect de attractiviteit voor wonen en werken in een grensregio zoals de Achterhoek. Ze zouden een nog sterkere rol in de onderwijsmobiliteit kunnen spelen (bv. hogere deelname van studenten aan bestaande joint-programma's en/of stijging aantal joint-programma's).
- Hogescholen in de grensstreek tonen een uiteenlopende interesse om marketingactiviteiten in Nederland te ontplooiën. Terwijl de Westfälische Hochschule helemaal geen marketingactiviteiten in Nederland plant te ontplooiën, staat de FH Münster binnen ongeveer drie tot vijf jaar hiervoor open.
- Een actueel al geïnteresseerde hogeschool voor activiteiten ter bevordering van de studentenmobiliteit in richting Duitsland is de Hochschule Rhein-Waal in Kleef. Zij heeft echter hulp nodig bij de identificatie van de belangrijkste studievoorlichtingsdagen en -beurzen in de Achterhoek.

4 Aanbevelingen

Voor de doelgroep *intermediaire instellingen in de Achterhoek* worden volgende maatregelen voorgesteld:

- De in de Achterhoek tegenwoordig hoge inzet voor de Duitse taal blijven aanhouden.
- Als antwoord op het feit dat niemand in het vraagstuk m.b.t. de bevordering van het grensoverschrijdend vervolgonderwijs probleemeigenaar is, moet een centrale instantie het voortouw gaan nemen. Voorstel: de Regio Achterhoek en het POA stellen een contactgroep in.
- De contactgroep zet een netwerk op met alle scholen (portefeuillehouders internationalisering / buurland), maakt de mogelijkheden en kansen voor een vervolgstudie in het buurland inzichtelijk, informeert de portefeuillehouders regelmatig over landelijke initiatieven zoals het 'Duitslanddesk' (*studereninduitsland.nl*), en vormt een denktank (bv. met de Stichting Achterhoek VO/ "decanenclub" en het Graafschapcollege) hoe men scholieren ertoe kan brengen zich meer grensoverschrijdend te oriënteren.
- De contactgroep biedt daarnaast ondersteuning aan Duitse hogescholen voor hun oriëntatie op de "Nederlandse markt" (bv. de belangrijkste studievoorzichtingsdagen en –beurzen benoemen) en informeert Achterhoekse scholen over door hogescholen georganiseerde "Open dagen".
- Partnerhogescholen kunnen zijn: Hochschule Rhein-Waal (op korte termijn), FH Münster (op middellange termijn) en de Westfälische Hochschule (op lange termijn).
- Ontwikkelingen op het gebied van grensoverschrijdend openbaar vervoer actief ondersteunen.

De doelgroep *secundaire / tertiaire onderwijsinstellingen in de Achterhoek* zou volgende maatregelen kunnen nemen:

- De in de Achterhoek tegenwoordig hoge inzet voor de Duitse taal blijven aanhouden.
- Een portefeuillehouder buurland aanwijzen.
- Via de contactgroep en samen met andere portefeuillehouders een concept ontwikkelen dat leerlingen inlicht over wat voor kansen en studiemogelijkheden er achter de grens wachten (bv. financiële kansen en 'joint-programma's'; zie ook *studereninduitsland.nl*).
- Via de contactgroep communiceren over gemeenschappelijke initiatieven zoals onderwijs-/ beroepsbeurzen of excursies naar "Open dagen" aan Duitse hogescholen.

Maatregelen voor *tertiaire onderwijsinstellingen in Duitsland*, zoals universiteiten en hogescholen langs de grens, zouden kunnen zijn:

- Het strategisch beleid afstemmen op een oriëntatie naar Nederlandse (en Achterhoekse) scholen en zich specifiek voorbereiden op de Nederlandse markt vanwege de te verwachten krimp van studenten in de komende jaren.
- Contactgroep (Regio Achterhoek / POA) benaderen en actieve wervingscampagnes en marketingactiviteiten in Nederland (en specifiek de Achterhoek) ontplooiën.
- "Open dagen" met de contactgroep (Regio Achterhoek / POA) communiceren.

5 Aanzet voor verder onderzoek

Interviews met het beperkte aantal Nederlandse studenten die al de stap hebben gezet naar Duitsland zou waardevolle kwalitatieve informatie kunnen opleveren.

6 Bronnen

Atlas voor gemeenten (2012): Atlas van kansen voor de grensregio Achterhoek-Borken. Atlas voor gemeenten: Utrecht.

De Vries, Jacolien (2012): Grensmobiliteit in het Hoger onderwijs. Studeren over de grens? De toename van Duitse studenten in Nederland en de verminderde interesse van Nederlandse studenten voor een studie in Duitsland. Ambassade van het Koninkrijk der Nederlanden: Berlijn.

Duitsland Instituut Amsterdam (2010): Rapport Belevingsonderzoek Duits 2010. DIA: Amsterdam.

EUREGIO/CHE/CHEPS (2009): *Joint degrees* in de Europese ruimte voor hoger onderwijs. EUREGIO: Gronau/Enschede.

Kultusministerkonferenz (2012): Vorausberechnung der Studienanfängerzahlen 2012-2025, Fortschreibung. KMK: Berlin.

Lamers, Tom (2013): Een grens is eigenlijk een wens om verder te gaan. Analyse van de mogelijkheden ter bevordering van de Duitse taal in verschillende sectoren binnen de gemeente Winterswijk. Gemeente Winterswijk: Winterswijk.

Lübben, Jens (2013): Grenzängerbericht 2013. EUREGIO: Gronau/Enschede.

Nuffic (2012): Mobiliteit in beeld 2012. Internationale mobiliteit in het Nederlandse hoger onderwijs. Nuffic: Den Haag.

Nuffic (2013): Internationalisering in beeld. Uitgaande mobiliteit, overzicht 2013. Nuffic: Den Haag.

Statistisches Bundesamt (2013): Deutsche Studierende im Ausland. Statistischer Überblick 2001-2011. Statistisches Bundesamt: Wiesbaden.

Mede mogelijk gemaakt door:

Niedersächsisches Ministerium
für Wirtschaft, Arbeit und Verkehr

Ministerium für Wirtschaft,
Mittelstand und Energie
des Landes Nordrhein-Westfalen

